

Загрози та можливості для міжнародної співпраці у Чорноморському регіоні: що вони означають для України

Ільдар Газізуллін, Ларіон Лозовий, Андрій Татарчук

У цьому числі “Європейських акцентів” експерти МЦПД пропонують аналіз загроз і можливостей для міжнародної співпраці у Чорноморському регіоні, підготовлений під час дослідження субрегіональної інтеграції в регіонах чотирьох морів Європейського Союзу – Балтійського, Середземного, Каспійського та Чорного¹. Аналіз проводився за такими темами: чотири свободи, безпека та політичні питання, енергетика і транспорт, довкілля та морська політика.

Загрози для співпраці в регіоні Чорного моря

Регіональні багатосторонні ініціативи часто мало результативні, адже країни вбачають більші вигоди у двосторонньому форматі співробітництва. Водночас двосторонні договори обумовлюють можливість ізоляції країн, що лишилися поза цими договорами, і породжують взаємну недовіру. Розширення ЄС створило нові бар'єри до інтеграції між новими членами ЄС та іншими країнами в регіоні. Укладання двосторонніх торговельних договорів у регіоні може надалі ускладнити торгівлю, створюючи систему неузгоджених (або навіть конфліктуючих) правил. Росія та Туреччина надають перевагу форматам двосторонньої співпраці, що відповідатиме цілям регіонального лідерства цих країн. Це ускладнює захист економічних інтересів таких країн, як Україна, які зацікавлені в розширенні присут-

ності власних товарів і послуг на ринках максимальної кількості країн регіону.

Часте згадування “втоми” ЄС від розширення свідчить про відсутність спроможності продовжувати процес регіональної інтеграції. Найвні інструменти політики сусідства сприймають у Брюсселі і в столицях “сусідів” як мало-ефективні.

Чотири свободи

Обмеження чотирьох свобод – свободи пересування людей, товарів, послуг і капіталів є головною загрозою економічній співпраці в Чорноморському регіоні. Наприклад, ускладнені візові процедури зменшують обсяги транскордонної міграції робочої сили і торгівлі, породжують недовіру та невпевненість в ефективності співпраці між країнами-партнерами. У фінансовій сфері діалог відбувається переважно між потужними фінансовими центрами економічно розвинених країн, до яких не входить більшість країн регіону.

¹ Рекомендації розробили експерти МЦПД за результатами досліджень, представлених на сайті проекту “Чотири моря” (<http://www.eu4seas.eu>). Проект здійснюється за підтримки Європейської Комісії в рамках 7-ої Рамкової дослідницької програми.

Безпека та політичні питання

Попри суттєву економічну вагу ЄС у регіоні, в безпековому плані на просторах Чорного моря лідирують інші країни. Це пояснюється складною і громіздкою процедурою ухвалення рішень, а також різницею у сприйнятті викликів безпеки серед держав — членів Євросоюзу. Так, Чорноморська синергія ЄС не є традиційною комплексною політичною ініціативою, але спрямована на підтримку поточної регіональної (передусім секторальної) співпраці: "Комісія не має на меті пропонувати незалежну Чорноморську стратегію, оскільки широка політика ЄС щодо цього регіону вже сформульована в передвступній стратегії щодо Туреччини, Європейській політиці сусідства та стратегічному партнерстві з Росією"².

Енергетика та транспорт

Зростання попиту на нафту та газ у світі загострює конфлікти між інтересами трьох типів країн: тих, що видобувають енергетичні ресурси, тих, що транспортують їх і тих, що їх споживають. Оскільки серед країн Чорноморського регіону представлені всі три типи країн, їм складно домовитися про правила торгівлі та транспортування енергоносіїв. Так, прагнення ЄС зменшити енергетичну залежність від Росії³ через транспортування каспійських енергетичних ресурсів, в обхід її території⁴, збільшують взаємну недовіру і можуть бути контрпродуктивними для зміцнення енергетичної безпеки в регіоні. Будь-яка модель енергетичної безпеки в регіоні буде недієвою, якщо вона не врахуватиме інтереси Росії.

² Європейська Комісія 2007, Повідомлення Комісії для Ради та Європейського Парламенту (www.mfa.gov.ua/data/upload/publication/.../ear-communication-ukr.doc).

³ Найслабшою ланкою щодо енергетичної безпеки в ЄС є країни останньої хвилі розширення.

⁴ ЄС співпрацює з країнами обох регіонів для забезпечення надійності енергетичної інфраструктури та диверсифікації джерел видобутку і шляхів транспортування енергоносіїв через такі секторальні ініціативи, як Міждержавне транспортування нафти і газу до Європи (INOGATE) і Транспортний коридор Європа — Кавказ — Азія (TRACECA).

Охорона довкілля

Велика кількість екологічних ініціатив у Чорноморському регіоні має схожі цілі та інструменти, що загрожує дублюванням зусиль⁵. Платформи співпраці в регіоні⁶ нестійкі — вузькосекторальний підхід не передбачає включення питань сталого розвитку водних басейнів: морський транспорт, конкурентоспроможність морського бізнесу, зайнятість у морському секторі, наукові дослідження та захист морського середовища. Крім того, співпраця передусім спирається на формат двостороннього співробітництва, ефективність якого часто низька через неузгодженість національних екологічних політик. Причина неефективності багатьох регіональних ініціатив полягає також у відсутності достатнього фінансування.

Україна: можливості для регіональної інтеграції

Договір про **поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі** між ЄС та Україною має розглядатися як інструмент реформування державних інститутів і регуляторного середовища країни, що може підвищити конкурентоспроможність економіки і привести до збільшення присутності українських товарів і послуг на ринках інших країн регіону. Завданням економічної інтеграції має також стати скасування обмежень і винятків у торгівлі "чутливими" товарами, що існують з усіма торговими партнерами України в регіоні. Підписання угоди про зону вільної торгівлі з країнами СНД не суперечить економічній інтеграції з країнами Євросоюзу і доповнюватиме майбутню угоду з ЄС.

Умовою для досягнення зовнішньополітичного успіху України в Чорноморському регіоні є не тільки **поліпшення відносин з регіональними лі-**

⁵ Див., напр.: http://www.iris-france.org/docs/kfm_docs/docs/observatoire-voisinage-europeen/bl-sea-1010-way-forward-final-published.pdf, с. 5.

⁶ Це, зокрема, інструмент Синергії Чорного моря (Black Sea Synergy) та ініціатива з Комплексного управління прибережними зонами (Integrated Coastal Zone Management).

дерами, Росією та Туреччиною, а й налагодження діалогу з Болгарією та Румунією. Ініціатива Синергії Чорного моря пропонує можливості для спільних проектів щодо посилення енергетичної безпеки, підвищення конкурентоспроможності економік регіону та охорони довкілля. Нарешті, Україна може бути гарантом стабільності в конфліктних зонах регіону, чому також сприяє її імідж досвідченої "держави-миротворця"⁷.

Європейське енергетичне співтовариство може стати перспективним об'єднавчим форматом співпраці між країнами Чорноморського регіону, адже воно містить низку ефективних механізмів з вирішення конфліктних ситуацій в енергетичній сфері. Впровадження європейських директив, визначених у Протоколі щодо приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства, сприятиме залученню інвестицій в енергетичний сектор країни (завдяки

передбачуванішій регуляторній політиці), а також підвищенню екологічної безпеки.

Організації третього сектору і бізнес є недооціненими елементами синергії регіональних політик. Неурядові організації доводять високу ефективність своєї допомоги місцевим органам влади, які виявляються найслабшою ланкою у здійсненні регіональних проектів⁸. Так, досягнення Цільової робочої групи Дунай – Чорне море про оптимізацію стратегічного фінансування та координацію фінансових інструментів, які діють на теренах регіону, свідчать про ефективність налагодження співпраці між організаціями державного та неурядового сектору. Приватний сектор може активніше долучитися до фінансування проектів у сфері охорони водних ресурсів Чорноморського басейну разом з новими інструментами Європейського Союзу з надання фінансової допомоги⁹.

Ільдар Газізулін – старший економіст Міжнародного центру перспективних досліджень. Координатор проекту МЦПД "Чотири моря", що фінансується Європейською комісією.

Ларіон Лозовий – дослідник проекту МЦПД "Чотири моря".

Андрій Татарчук – інтерн Міжнародного центру перспективних досліджень.

"Європейські акценти" – періодичне видання МЦПД, яке запроваджує дискусію з важливих питань європейської інтеграції України та політики ЄС стосовно України.

e-mail: office@icps.kiev.ua
www.icps.com.ua

⁷ Україна може сприяти налагодженню російсько-грузинських відносин у межах міжнародних безпекових організацій та ініціатив, де Україна виступає членом, таких як Організація з безпеки та співробітництва в Європі, програма Партнерство заради миру та щорічна Мюнхенська конференція з політики безпеки.

⁸ Див.: http://ec.europa.eu/environment/enlarg/dablas/index_en.htm.

⁹ Великий потенціал для фінансування ініціатив у сфері охорони водних ресурсів має, крім Європейського інструменту сусідства і партнерства (ENPI), новий "грантовий пул" Neighbourhood Investment Facility (NIF).